

NEOPHILOLOGICA

22

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2010

NR 2828

NEOPHILOLOGICA

volume 22

*Études sémantico-syntaxiques
des langues romanes
Hommage à Stanisław Karolak*

sous la rédaction de
Wiesław Banyś

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2010

REDAKTOR SERII: JĘZYKOZNAWSTWO NEOFILOLOGICZNE
MARIA WYSOCKA

RECENZENT
ALICJA KACPRZAK

RÉDACTEUR EN CHEF
WIESŁAW BANYŚ
Université de Silésie, Katowice

COMITÉ SCIENTIFIQUE

DENIS APOTHÉLOZ
KRZYSZTOF BOGACKI
GASTON GROSS
ELŻBIETA JAMROZIK
ALICJA KACPRZAK
SALAH MEJRI
EWA MICZKA
TERESA MURYN
MAŁGORZATA NOWAKOWSKA
MICHELE PRANDI
JOANNA WILK-RACIEŃSKA
JÓZEF SYPNICKI
MARCELA ŚWIĄTKOWSKA
HALINA WIDŁA
TERESA ZIELIŃSKA

Université Nancy 2, FR
Université de Varsovie, PL
Université Paris-XIII, FR
Université de Varsovie, PL
Université de Łódź, PL
Université Paris-XIII, FR
Université de Silésie, Katowice, PL
Académie Pédagogique de Cracovie, PL
Académie Pédagogique de Cracovie, PL
Università di Bologna, IT
Université de Silésie, Katowice, PL
Université Adam Mickiewicz à Poznań, PL
Université Jagellone à Cracovie, PL
Université de Silésie, Katowice, PL
Université de Varsovie, PL

SECRÉTARIAT DE RÉDACTION
Anna Grigowicz aniagrigowicz@interia.pl
Beata Śmigielska bsmigielska@wp.pl
Institut des Langues Romanes et de Traduction
Université de Silésie
5, rue Grota-Roweckiego
PL — 41-205 Sosnowiec

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej / Accessible aussi sous forme électronique :

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Stanisław Karolak

Staszek Karolak

Minął rok od czasu, kiedy odszedł od nas, 5 czerwca 2009 roku, prof. zw. dr hab. Stanisław Karolak, dr *h.c.*

Niniejszy, już 22. tom *Neophilologica*, czasopisma, które założył Staszek Karolak, poświęcamy Jemu — naszemu Mistrzowi i Przyjacielowi.

Każda śmierć jest zbyt szybka, niespodziewana, nawet jeśli czasem przychodzi nam powoli się z nią zmierzać i oswajać z myślą, że może lada dzień nastąpić, ale kiedy już przyjdzie — zawsze jest przedwczesna i niespodziewana..., zostało jeszcze przecież tyle rzeczy do zrobienia i do omówienia razem!

Odszedł od nas jeden z najwybitniejszych językoznawców drugiej połowy XX wieku. Człowiek niezwyklej, niezwyklej woli życia i naukowej pasji, niezwykle hartu ducha, niezwyklej energii i niezwyklej charyzmy, zarażający innych swoim zaangażowaniem i determinacją w odkrywaniu ogólnych praw języka.

Profesor Stanisław Karolak, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, w 1973 roku stworzył w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach romanistykę, której dyrektorem był wiele lat, ugruntował i rozwinął także romanistykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej (późniejszej Akademii Pedagogicznej, a aktualnie Uniwersytecie Pedagogicznym) w Krakowie. Był członkiem Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, Komitetu Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, członkiem Komitetu Neofilologicznego Polskiej Akademii Nauk, członkiem Polskiej Akademii Umiejętności. Współpracował z wieloma ośrodkami językoznawczymi w kraju i za granicą, był m.in. profesorem honorowym Université Libre w Brukseli, gdzie wykładał przez wiele lat, oraz doktorem *honoris causa* Uniwersytetu Paryż-XIII, z którym współpracował od ponad 30 lat, Kawalerem francuskiego Orderu Palm Akademickich, członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, przewodniczącym Międzynarodowej Komisji Gramatycznej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów, prze-

wodniczącym Podkomisji Aspektologicznej afiliowanej przy Międzynarodowej Komisji Gramatycznej.

Wykształcił rzeszę wiernych uczniów i wychowanków, do których ma zaszczyt zaliczać się także piszący te słowa.

Przenikliwość Profesora rzuciła światło na cały system języka, bo też Staszek nie starał się opisywać drobiazgów, których wszędzie, w tym w języku, jest wiele, ale badał je w ramach ogólnej koncepcji i wizji języka, gramatyki o podstawach semantycznych, którą stworzył, posiłkując się zaczerpniętymi z logiki i dostosowanymi do językoznawstwa pojęciami predykatu i argumentów (por. np. *Zagadnienia składni ogólnej* (1972), *Składnia wyrażen predykatywnych*, w: *Gramatyka współczesnego języka polskiego* (1984)). Wizja ta była funkcją przyjętego oglądu świata według, generalnie, zasad filozofii analitycznej, zwłaszcza badaczy takich, jak G. Moore, B. Russell, G. Ryle, P. Strawson czy M. Dummett, której rdzeń stanowiły relacje i korespondencja między logiką, językiem a światem zewnętrznym. Skutkowało to poszukiwaniem środków analizy problemów, także filozoficznych, z uwzględnieniem perspektywy językowej, w tym kwestii znaczenia i referencji oraz sposobu używania słów — stąd też swój tekst *Gramatyka a kształtowanie świadomości poznawczej* („Prace Filologiczne” 1992, t. 37) Profesor S. Karolak opatrzył mottem zaczerpniętym z *Myśli nieuczesanych* S.J. Leca, dobrze oddającym konieczność badania jednego z aspektów tych relacji: „Obserwujemy ciekawe zjawisko: bełkot jako środek porozumiewawczy między ludźmi”.

Ale poza opisem generalnym języków naturalnych, bo przecież nie tylko francuskiego i polskiego, ale także rosyjskiego, bułgarskiego — Profesor Karolak z wykształcenia był slawistą i romanistą, a swój doktorat obronił na podstawie pracy o rekcji czasownikowej w języku rosyjskim (*Zagadnienia rekcji przyimkowej czasownika w języku rosyjskim* (1966), por. też np. *Gramatyka rosyjska w układzie systematycznym* (1990)) — angielskiego i włoskiego, Staszek zajmował się też wielkimi połączaniami funkcjonowania języka, takimi jak struktura komunikacyjna języka (struktura tematyczno-rematyczna), znaczenie, referencja, kwantyfikacja, rodzajnik (por. np. *Kwantyfikacja a determinacja w językach naturalnych* (1990), *Histoire et grammaire comparée des langues slaves* (1993), *Études sur l'article et la détermination* (1995), *Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw* (2001)), a ostatnimi czasy wartości czasów gramatycznych i aspektu.

Jego prace mają fundamentalne znaczenie dla każdego badacza wymienionej problematyki. Profesor S. Karolak potrafił w największej złożoności rzeczy odkryć prawidła i mechanizmy ogólne, regulujące funkcjonowanie całego systemu językowego, i to dlatego m.in. Jego opracowania są tak niezrównane, że pokazują niewidzialne mechanizmy zarządzające działaniem świata widzialnego, powierzchni języka. Prace Profesora dotyczące rodzajnika w języku francuskim (a także porównanie jego funkcjonowania z językiem angielskim) wprowadzają językoznawstwo jeszcze głębiej w obszary nauk eksperymentalnych, ponieważ przedstawione tam mechanizmy intencjonalne, znaczeniowe, użycia rodzajnika opisane są poprzez

zbiory bardzo precyzyjnych reguł, czego dotychczas nikt nie dokonał (por. np. *Gramatyka kontrastywna rodzajnika francuskiego i angielskiego* (2002), *Rodzajnik francuski w ujęciu funkcjonalnym* (2004), *Jak stosować rodzajnik francuski* (1999)).

Profesor S. Karolak przedstawiał swe racje i bronił ich zawsze z wielkim zaangażowaniem: pamiętam, że w trakcie prowadzonej w ramach jednego z licznych projektów międzynarodowych, w jakich brał udział, dyskusji z prof. Jeanem-Pierre'em Desclés z Paris-Sorbonne na temat wartości czasów w języku francuskim obaj dyskutanci, widząc po pewnym czasie, że racje rozmówcy są nader zasadne, zakasali rękawy i rozpoczęli kolejną turę dyskusji tyleż intelektualnie niezwykle inspirującej, co i emocjonującej.

Profesor S. Karolak, nasz Wspaniały Staszek, na zawsze pozostanie w naszej wdzięcznej pamięci za to, że był, że był z nami, że tak dużo zrobił dla nas i językoznawstwa światowego — nie wszystek przecież odszedł! Pozostawił nas, swoich uczniów, z zasianymi w naszych umysłach metodami badawczymi, celami językoznawczymi i tymi niezwykle inspirującymi osiągnięciami, które nakreśliły kierunki badań językoznawczych w Polsce i za granicą na wiele lat.

Wiesław Banyś

Właśnie taki pozostanie z nami...

W dniu, w którym żegnamy tak cenne Ciało, my, semantycy, ludzie skrajnie nastawieni na Treść, na to, co w naszym życiu najgłębsze i uniwersalne, możemy się pocieszać bądź słowami wiary i teologów, bądź humanistycznym przekonaniem, że to, co z nas umiera, „to tylko ciało, a duch trwa na wieczność”, ale na zawsze już pozostanie tęsknota za Jego energetyzującą obecnością.

A wspomnienia tej obecności to przede wszystkim Jego dydaktyczny entuzjazm, który był katalizatorem tak zawile nieraz wyrażanych treści... Ze słynnym przykładem *Pierre aime Marie* (a wszyscy wiedzieli, o jaką Marię chodzi — żonę Pana Profesora, Panią Marię Karolak). Jego wykłady były bardziej bezpośrednim „zarażaniem” pasją naukową niż gładkim, klarownym przekazywaniem udoskonalanych ustawicznie treści jego teorii „gramatyki o podstawach semantycznych”. Nie rozumieliśmy od razu wszystkiego, ale przeczuwaliśmy, że pod tymi semantyczno-logicznymi wzorami musi kryć się coś tajemniczego, fascynującego, wartego odkrycia, coś, co ode mnie na przykład wymagało nieraz całych godzin spędzonych nad zgłębianiem w pocie czoła Jego artykułów. Ale ten trud się zawsze opłacał — w końcu znaki językowe stawały się jakby przeźroczyste i można było przystąpić do zgłębiania całego bogactwa ukrytych pod nimi treści. Dla mnie osobście była to wielka szkoła dyscypliny myślenia i sięgania tam, „kiedy wzrok nie sięga”, do myśli, do problemów rozumienia, a więc także skutecznej komunikacji, za którą tak wielu tęskni...

Wspominam Jego energiczne „bywanie” w Instytucie między kolejnymi podróżami — realizacjami rozmaitych projektów naukowych. A było to bywanie błyskotliwe i eleganckie, bo Pan Profesor miał, jak to nazywam, niepowtarzalny językoznawczy wdzięk!

Pamiętam też szczególnie pracowite stukanie na maszynie, które słyszałam przez ścianę w Brukseli, gdzie spędzał całe semestry. Myślę, że ludzie ponadprze-

ciężni w jakiejś sferze stają się też może „bezwzględni” w wyłączeniu ze swego życia innych spraw, np. „normalnego” czasu poświęconego rodzinie, ale to pewnie imperatyw badacza — najważniejsze staje się odkrywanie i opisanie prawdy w danej dziedzinie i nic ani nikt z tym nie wygra. Tym większa waga i zasługa rodziny, że mimo to daje sobie w takim życiu, i to świetnie, radę.

Zanim Go poznałam, byłam absolwentką filologii romańskiej, a także, na życiowych drogach, *fille au pair*, studentką filmoznawstwa, kelnerką w paryskiej kawiarni, pracownikiem biura turystycznego. Dzięki Panu Profesorowi moja aktywność zawodowa stała się drogą rozwoju, a to dla myślącego człowieka bezcenne.

Życiowa energia i niezłomność nie opuszczały Go również w okresie wieloletniego zmagania się z chorobą, a wydaje się, że Jego największym zmartwieniem w tym czasie było to, że chore ciało nie pozwala Mu pracować i w istocie nie pozwoliło Mu dokończyć Dzieła. To wielka szkoda i wielki obowiązek nałożony na nas, Jego uczniów.

Będzie mnie w tym wspierało jeszcze jedno żywe wspomnienie: tak niedawnego przecież i mimo ewidentnych cierpień... śmiechu przez telefon. To teraz moje najbardziej ze-smutku-podnoszące wspomnienie.

Pani Marii, Nikodemowi, Magdalenie i wszystkim, którzy tego potrzebują, składam wyrazy serdecznego współczucia z powodu odejścia Profesora, mojego Nauczyciela Wszystkiego w językoznawstwie.

Izabela Pozierak-Trybisz

TABLE DES MATIÈRES

Staszek Karolak (<i>Wiesław Banyś</i>)	5
Właśnie taki pozostanie z nami.... (<i>Izabela Pozierak-Trybisz</i>)	9
Leszek BEDNARCZUK : Parallèles phonétiques romano-slaves	11
Krzysztof BOGACKI : Les ressources lexicales dans les langues contrôlées	23
Gaston GROSS : Causes et inférences	33
Magdalena KAROLAK : Autour de la notion d'aspect : problèmes choisis de la traduction du passé imperfectif polonais en français	53
Georges KLEIBER : L'autonymie, en faisant l'école buissonnière	66
Ewa MICZKA : Le rôle de l'enchaînement rhématique dans la structure informationnelle de discours	75
Lucyna MARCOL : Semantica lessicale dei verbi sintagmatici in italiano. Analisi intra-/inter-linguistica del VS <i>mettere fuori</i>	82
Teresa MURYN : La détermination en polonais : un déterminant zéro ?	96
Małgorzata NOWAKOWSKA : Le «paradoxe de l'imperfectivité» dans la perspective de la théorie de S. Karolak	107
Izabela POZIERAK-TRYBISZ : Apport de l'analyse sémantique dans la recherche sur les prédicats de communication : du sens d'un prédicat au texte et à la traduction	125
Michele PRANDI : La grammaire dans les dictionnaires : le cas des verbes	137
Dorota SIKORA, Józef SYPNICKI : Ce qui change avec le temps (grammatical)... Substitution passé composé / imparfait et imparfait / passé composé dans les phrases plurielles en français	150

CONTENTS

Staszek Karolak (<i>Wiesław Banyś</i>)	5
And this is how we will remember him... (<i>Izabela Pozierak-Trybisz</i>)	9
Leszek BEDNARCZUK: Phonetic parallelism between Slavic and Romance	11
Krzysztof BOGACKI: Lexical resources in controlled languages	23
Gaston GROSS: Causes and inferences	33
Magdalena KAROLAK: On the notion of aspect: select problems of the translation of Polish past imperfective structures into French	53
Georges KLEIBER: Autonymies, playing truant	66
Ewa MICZKA: The role of rhématique part in the information structure of discourse	75
Lucyna MARCOL: Lexical Semantics of Syntagmatic Verbs in Italian. Intra-/Interlinguistic Analysis of SV <i>mettere fuori</i>	82
Teresa MURYŃ: Definiteness in Polish: a zero determiner?	96
Małgorzata NOWAKOWSKA: 'The imperfective paradox' within the framework of S. Ka- rolak's theory	107
Izabela POZIERAK-TRYBISZ: The contribution of semantic analysis to research on commu- nication predicates: from the sense of the predicate to text and translation	125
Michele PRANDI: Grammar in dictionaries: the case of verbs	137
Dorota SIKORA, Józef SYPNICKI: What changes with time (grammar)... Substitution past tense / imperfect, imperfect / perfect tense in sentences plural in French	150

Redaktor
BARBARA MALSKA

Redaktor techniczny
MALGORZATA PLEŚNIAR

Projektant okładki i strony tytułowej
TOMASZ JURA

Korektor
WIESŁAWA PISKOR

Copyright © 2010 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISSN 0208-5550 (wersja drukowana)
ISSN 2353-088X (wersja elektroniczna)

Wydawca
WYDAWNICTWO UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO
UL. BANKOWA 12B, 40-007 KATOWICE
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 100 + 50 egz. Ark. druk. 11,25 + wklejka.
Ark. wyd. 13,5. Papier offset. kl. III, 90 g Cena 18 zł (+ VAT)

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: SOWA Sp. z o.o.
ul. Hrubieszowska 6a
01-209 Warszawa

**Cena 18 zł
(+ VAT)**

Neophilologica 22

**ISSN 0208-6336
ISSN 2353-088X**